

USA

BAKGRUND – EKONOMI

- Före Första VK så hade USA gått i spetsen för den andra industriella revolutionen byggd på stål, olja, elektricitet och nya metoder för massproduktion
- USA slapp den materiella förödelsen och det politiska kaos som drabbade Europa under Första VK
- Under första världskriget övertog USA Storbritanniens roll som världens största kreditgivare
- Den amerikanska industrin gick på högvarv under första världskriget – utan några hot
- USA hade ett stort ekonomiskt försprång efter Första VK
- 40 % av världens guldreserver fanns i USA
- Europas återuppbyggnad gynnade den amerikanska industrin. USA fick ett stort exportöverskott
- Bilen blev också en konsumtionsvara (Henry Ford - T-Ford – löpande band – standardiserad massproduktion minskade produktionskostnaderna – mellan 1908-1927 så sjönk produktionskostnaden för en T-Ford från 950 dollar till 290 dollar)
- Bilismen ledde till en ökad efterfrågan på stål, gummi, olja, bensin samt servicestationer
- Ökad bilism krävde också fler vägbyggen + en omfattande utbyggnad av villaförstäder
- Konsumtionsvaror som elektrisk spis, kylskåp, dammsugare, strykjärn, radioapparater masstillverkades också enligt Henry Fords standardiserade principer
- Under 1920-talet svarade USA för hälften av världens stålproduktion
- Under 1920-talet så svarade USA för två tredjedelar av världens oljeproduktion
- År 1929 stod USA för 42 % av världsproduktionen – jämfört med Storbritannien, Frankrike och Tyskland som endast stod för 28 % sammanlagt
- Den stora ekonomiska tillväxten gjorde det lätt för människor i USA att låna pengar – och att köpa varor på avbetalning (1/4 av den totala amerikanska industriproduktionen såldes på kredit)
- Under 1920-talet så fick flera människor i USA kortare arbetstider, högre löner samt ett ständigt ökat utbud på konsumtionsvaror. Detta kom i grunden att förändra människors levnadsvanor.

AKTIER – SPEKULATIONER

- Aktiekurserna steg kraftigt under 1920-talet
- Fler människor hade tillgång till kapital
- Det var lätt att få låna pengar och att köpa varor på avbetalning - konsumenternas skuldsättning ökade därför varje år
- Den amerikanska tillväxtekonomin spreds till andra länder

PROBLEM UNDER 1920-TALET

- Arbetslösheten var hög under hela 1920-talet
- Konsumtionsindustrin och byggnadsindustrin började redan sakta av 1925. Investeringar – nya maskiner och fabriker fortsatte i oförminskad takt fram till 1928
- Många hade alltför låga inkomster för att kunna ta del av det växande varuutbudet
- Många hade heller inte råd att delta i det hektiska nöjeslivet

BÖRSKRASCH – DEN SVARTA TORSDAGEN 24 OKTOBER 1929

Orsaker till den stora börskraschen enligt läroboken:

- **Mättnad i konsumtionsindustrin** (radioapparater, bilar, dammsugare) – mindre konsumtion
- Återuppbyggandet av Europa efter kriget var började vara klart – **mindre behov av industriprodukter**

Orsaker till den stora börskraschen enligt stencilerna från två läroböcker

- **Överproduktion och underkonsumtion.** Den amerikanska industrin och det amerikanska jordbruket producerade mer varor än amerikanerna kunde konsumera. Underkonsumtionen orsakades bl.a. av den sneda inkomstfördelningen i USA – 60 % av de amerikanska familjerna tjänade mindre än 2000 dollar per år
- **Världshandeln krympte.**
- **Börsspekulationen.** New York-börsen 1929.
  - Många lockades att köpa aktier (media bidrog till detta)
  - Ökad efterfrågan på aktier drev upp kurserna
  - Många lånade pengar för att köpa fler aktier...
  - Aktiepriserna stiger
  - Vinsterna ökar – fram till sommaren 1929 – sedan börjar en del varor falla i pris
  - Några stora aktieägare börjar sälja ut sina värdepapper

Direkta resultat av den stora börskraschen enligt läroboken

- Vinsterna (aktiekurserna) började falla
- Börskrasch 29/10 1929 – alla ville sälja sina aktier men ingen ville köpa
  - Aktiekurserna rasade (efter några år var 80% av värdet borta)
- Depression:
  - Tusentals amerikanska banker ruinerade
  - Tillgång på kapital (pengar) att låna minskade vilket påverkade industrier som behövde investera i nya maskiner och fabriker
  - Arbetslösheten steg
  - Folk fick mindre pengar att handla för
  - Olika småstater reste tullmurar för att skydda sin egen industri och sitt eget jordbruk – ledde till ännu mindre handel
  - Den amerikanska kapitalströmmen till Tyskland upphörde. Detta drabbade den tyska återhämtningen och därmed indirekt andra länder i Europa. Fabriker stängdes och miljontals människor blev arbetslösa
  - Demokratin hotades i många länder

Direkta resultat av den stora börskraschen enligt stencilerna från två läroböcker

- Rykten om en nedgång på börskurserna orsakar panik – nu vill allt fler sälja sina aktier innan kurserna sjunker ytterligare (men ingen vill köpa)
- Börskrasch 24/10 1929 – den ”svarta torsdagen”
- Folk köar för att tömma sina bankkonton
- Bankerna kan inte få tillbaka de pengar de lånat ut
- 5000 banker gick i konkurs fram till 1932

MELLANKRIGSTIDENS USA – STENCILER OCH LÄROBOK

- Under några få år (1932) så sjunker aktievärdena till en femtedel av 1929 års värde
- Amerikanerna krävde nu in sina lån från andra länder
- USA skär ned sin import
- Mellan 1929–1932 sjönk världsproduktionen med 40 % (38 %)
- Mellan 1929–1932 sjönk världshandeln med 60% (65 %)
- 100 000 företag slog igen
- Lager med osålda varor växer eftersom få har råd att köpa dem
- Arbetslöshetssiffrorna steg från 3,2 % 1929 till 25 % 1932 (Mars 1933 – 15 miljoner amerikaner arbetslösa)
- Många småbönder tvingas lämna sina gårdar (särskilt i Oklahoma och Arkansas som också drabbas av en allvarlig torka)
- Det finns ingen arbetslöshetsförsäkring så de som drabbats av depressionen måste vända sig till den offentliga fattigvården – som ej kan hjälpa dem med hyra eller mat...
- Många var tvungna att gå från sina hem eftersom de inte kunde betala hyran eller amortera lånen
- Konkurrens om jobben pressar ned lönerna
- De som har arbete vågar ej protestera mot eventuella försämringar av arbetsvillkoren
- I en del länder anordnas nödhjälpsarbeten som villkor för understöd – ofta anläggningsarbeten långt hemifrån
- Många (speciellt unga och ogifta) ger sig ut på vägarna på jakt efter arbete (tjuvåker på tåg – övernattar i lador och skjul)
- Städerna blir fulla med människor som försöker överleva genom att putsa skor, bära väskor, sälja småsaker, bärplockare (under sommaren), snöskottning (vintertid...)
- Folk förlorade framtidstron och tilliten till det samhälle de levde i
- Verkningarna av den amerikanska ekonomiska krisen spreds över hela den industrialiserade världen....

ÅTGÄRDER MOT DEPRESSIONEN I USA

Åtgärder enligt läroboken

- President Hoover – staten skall inte gripa in i ekonomin. Den sköter sig bäst själv
- Franklin D. Roosevelt – Staten skall spela en aktiv roll i ekonomin.
  - 1932 / 1936 / 1940 / 1944 – Roosevelt valdes och återvaldes till USA:s President med stort folkligt stöd

NEW DEAL – DEN NYA GIVEN

Aktiv kamp mot arbetslöshet för att skapa köpkraft och därmed stimulera industrin. **Hur?**

- Staten började bygga sjukhus, broar och vägar.
- Pengar lånades av staten eftersom det egentligen ej fanns några pengar
- Statsskulden ökade kraftigt men när ekonomin kommit igång så skulle staten kunna betala tillbaka de stora lånen eftersom skatteintäkterna skulle öka
- Olika åsikter bland ekonomer om New Deal lyckades väl, men förtroendet för det demokratiet (och staten) återställdes och växte!

Åtgärder enligt stencilerna från två läroböcker

Många regeringar var passiva när den ekonomiska krisen kom. De menade att om marknadskrafterna fick råda så skulle ekonomin snart komma i balans. Men det fanns andra som ansåg att staten skulle öka sitt inflytande över ekonomin.

John Maynard Keynes (engelsk nationalekonom) – krisen beror på bristande efterfråga. Arbetslönerna är för låga; de rika vill inte investera i arbete och produktion så då bör staten gå in – låna pengar och satsa på offentliga investeringar och bidrag. Även om staten på detta sätt skuldsätter sig så kommer ekonomin igång och människor får arbete...

NEW DEAL – DEN NYA GIVEN

Franklin D. Roosevelt väljs till president 1932. Den 4 mars 1933 så installeras han i sitt ämbete. Han prövade en del av Keynes idéer i praktiken. Under de första hundra dagarna:

- Gigantisk utbyggnad av dammar och kraftstationer i och kring Tennessee River (berörde sju delstater och gav arbete åt hundratusentals personer) – ekonomisk uppryckning för hela regionen.

Sedan fortsätter han med att:

- Förbättra arbetslöshetsersättningen
- Betala understöd till ruinerade bönder
- Starta byggen av vägar, skolor, sjukhus och kraftverk

RESULTAT AV DEN NYA GIVEN

- Statsskulden fördubblades
- Arbetslösheten minskade
- Nationalinkomsten ökade
- Framtidstro och optimism återvänder ”*Happy Days are here Again*”

FORTSATT PROBLEM I USA

- 1937 var ännu sju miljoner amerikaner arbetslösa (när kriget bröt ut i Europa 1939 så hade arbetslösheten stigit till tio miljoner)
- Den ekonomiska återhämtningen hade kommit av sig 1937–38. Nu pekade åter siffrorna nedåt
- Vissa kritiker av den nya given berodde på Roosevelts och hans rådgivares rädsla för att underbalansera den amerikanska budgeten utom då det gällde korta lån. Han var enligt keynesianska ekonomer för försiktig
- Några drog (1937–39) slutsatsen att det var fel på det ekonomiska systemet – kapitalism. Kanske hade Sovjetunionen med sin planekonomi funnit en bättre väg...